

НОВІ ЗНАХІДКИ РІДКІСНИХ І МАЛОВИВЧЕНИХ ВИДІВ ПТАХІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 1997–2016 рр.

Н.А. Смірнов

Чернівецький обласний краєзнавчий музей; вул. О. Кобилянської, 28, м. Чернівці, 58002, Україна
Chernivtsi Regional Museum, O. Kobylians'ka str., 28, Chernivtsi, 58002, Ukraine

✉ nazarsm@ukr.net

New records of rare and poorly known bird species on the territory of Ukraine in 1997–2016. - N.A. Smirnov. - *Berkut*. 25 (2). 2016. - New data about 25 bird species found in 6 regions are presented. [Ukrainian].

Key words: distribution, rare species, vagrant, breeding, migration.

Представлено нові відомості про 25 видів птахів, виявлених у межах Вінницької, Івано-Франківської, Львівської, Одеської, Херсонської та Чернівецької областей.

Ключові слова: поширення, рідкісні види, заліт, гніздування, міграція.

Матеріали зібрані автором протягом 1997–2016 рр. переважно в околицях двох населених пунктів (м. Ямпіль Вінницької області та с. Шипинці Кіцманського району Чернівецької області), а також у низці інших локалітетів у межах Вінницької, Івано-Франківської, Львівської, Одеської, Херсонської та Чернівецької областей. Представлені й деякі відомості, отримані нами від інших спостерігачів. Частина матеріалів опублікована раніше (Скільський та ін., 2007, 2008, 2012, 2014а, 2014б, 2015; Смірнов, Смірнов, 2008; Смірнов та ін., 2008; Смірнов, 2011), деякі дані, зібрані на Вінниччині, були надані авторам кадастру наземних тетрапод області (Матвійчук та ін., 2015). Наша робота містить нові, раніше не оприлюднені матеріали, а також доповнює вже опубліковану інформацію.

Пелікан рожевий (*Pelecanus onocrotalus*). 11.06.2008 р. зграя із 65 птахів кружляла над Дністровським лиманом біля с. Кароліно-Бугаз Овідіопольського району Одеської області (фото 1).

Чапля руда (*Ardea purpurea*). 30.08.2008 р. 1 ос. бачили на р. Дністер (ур. Глібичок, околиці с. Франківка, Ямпільський район, Вінницька область). 4.09.2016 р. птаха спостерігали на озері біля с. Берегомет Кіцманського району Чернівецької області.

Лелека чорний (*Ciconia nigra*). 15.07.2009 р. птаха спостерігали на ставку західніше с. Абрикосівка Олешків-

Фото 1. Рожеві пелікани. Дністровський лиман біля с. Кароліно-Бугаз Одеської обл., 11.06.2008 р.

Тут і далі фото автора.

Photo 1. While Pelicans in Odesa region.

ського району Херсонської області. 27.03.2012 р. лелеку бачили в ур. Стебник (національний природний парк (НПП) «Вижницький», окол. смт Берегомет, Вижницький район, Чернівецька область). 22.03.2013 р. птах тримався на спущеному ставку північніше с. Веренчанка Заставнівського району тієї ж області (були складні погодні умови – мокрий сніг, раптове похолодання). Під час осінньої міграції групи лелек бачили на окраїні с. Шипинці Кіцманського району – 2.09.2015 р. 11 птахів ночували в лісосмузі між полем і залізничною колією, 3.09.2016 р. зграя (31 ос.) вдень кружляла над селом (птахи рухалися в південно-східному напрямку). Крім того, 17.07.2016 р. чорний лелека пролетів над р. Прут біля с. Коростувата цього ж району. Враховуючи, що це не перша зустріч птаха в зазначеному місці у гніздовий період (наприклад, його тут спостерігали 11.07.2011 р. (Скільський та ін., 2014а)), не виключена наявність у довколишніх лісах жилого гнізда.

Лебідь чорний (*Cygnus atratus*). За повідомленням В.В. і А.Є. Сакалюків, на початку 2010-х рр. двох птахів цього виду бачили навесні на ставку в околицях с. Шипинці разом із лебедями-шипунами (*C. olor*).

Лебідь-кликун (*C. cygnus*). 24.01.2016 р. п'ять птахів (2 ad. і 3 imm.) спостерігали на р. Дністер біля м. Могилів-Подільський Вінницької області. Вони трималися дещо осторонь великої зграї (92 ос.) лебедів-шипунів. 27.09.2016 р. там само бачили одного птаха. 26.01.2016 р. двоє дорослих кликунів виявлені на р. Дністер поблизу м. Ямпіль. 27.01.2016 р. зграя з 4 птахів (2 ad. і 2 imm.) трималася на р. Дністер біля с. Пороги Ямпільського району Вінницької області разом з іншими водоплавними птахами – лебедями-шипунами, крижнями (*Anas platyrhynchos*) та гоголями (*Bucephala clangula*).

Галагаз (*Tadorna tadorna*). 9.03.2016 р. самка упродовж дня трималася на риборозплідних ставках біля с. Шипинці. Птах активно живився (фото 2), практично не звертаючи уваги на спостережника. Це друга реєстрація виду в Чернівецькій області – раніше самця бачили 20.11.1977 р. на ставку поблизу с. Веренчанка Заставнівського району (Скільський і др., 1992).

Шилохвіст (*Anas acuta*). У різні роки вид виявляли в період весняної міграції на риборозплідних ставках біля с. Шипинці: 15.03.2009 р. – самець (тримався в по-

лівидовій зграї качок разом із крижнями, попелюхами (*Aythya ferina*), гоголями, чубатими чернями (*A. fuligula*), великими чирянками (*Anas querquedula*); 22.03.2009 р. – самка і 3 самці; 26.02.2016 р. – самець; 25.03.2016 р. – 3 самки і 3 самці.

Гоголь (*Bucephala clangula*). Нерідко трапляється у значній кількості на зимівлі на р. Дністер, зокрема у Вінницькій області (Матвійчук та ін., 2015). Ми виявляли цих птахів в околицях трьох населених пунктів регіону: м. Могилів-Подільський (24.01.2016 р. – зграя із 36 ос., 28.01.2016 р. – 14 ос.); м. Ямпіль (25.03.1997 р. – 3 ос.; 5.01.2009 р. – дві зграйки (8 і 3 ос.); 6.01.2009 р. – 5 ос.; 25.01.2016 р. – 4 ос.; 26.01.2016 р. – кілька зграй (в одній 138 ос., загалом понад 150 ос.); 27.01.2016 р. – близько 60 ос.); с. Пороги (27.01.2016 р. – 16 птахів). Крім того, під час весняної міграції 26.02.2016 р. самця спостерігали на риборозплідному ставку в окол. с. Шипинці, а 9.03.2016 р. тут же бачили двох самців.

Крохаль великий (*Mergus merganser*). 25 і 26.01.2016 р. на р. Дністер біля м. Ямпіль виявили відповідно 4 і 2 ос.

Скопа (*Pandion haliaetus*). 4.10.2015 р. птах уполовав рибу на мілководді р. Прут між селами Бурдей і Шипинці Кіцманського району Чернівецької області. 25.03.2016 р. скопу спостерігали на риборозплідних ставках західніше с. Шипинці.

Осоїд (*Pernis apivorus*). 24.05.2015 р. птах (світла морфа) кружляв над луками в околицях с. Северинівка Ямпільського району Вінницької області.

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). Одного птаха спостерігали 6.07.1999 р. над р. Дністер біля м. Ямпіль.

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). По одному самцю спостерігали на полях в околицях с. Шипинці 2.11.2008 р., 11.01.2016 р. та 9.03.2016 р. Крім того, наші дослідження дозволяють уточнити статус перебування цього виду у Вінницькій області. Так, за літературними даними відомо, що польовий лунь тут є рідкісним пролітним видом, а на зимівлі його раніше не виявляли (Матвійчук та ін., 2015). Самця ми спостерігали 25.01.2016 р. на окраїні м. Ямпіль. Крім того, 26.07.2005 р. в ур. Глібичок в околицях с. Франківка при обстеженні схилу балки (південно-західна експозиція, лучна рослинність із поодинокими кущами та виходами піщаників) злякали самця (він злетів при наближенні спостережника всього на кілька метрів) (Смірнов та ін., 2008). При обстеженні цього місця на поверхні кам'яної брили були виявлені двоє погано літаючих пташенят, а поруч знайдені фрагменти шкаралупи яєць. Таким чином, можна вважати доведеними факти зимівлі та гніздування польового луна у Вінницькій області.

Підорлик малий (*Aquila pomarina*). 15.05.2012 р. птах літав над полем біля с. Торгановичі (залізнична зупинка «83 кілометр») Старосамбірського району Львівської області. 7.07.2012 р. пара підорликів пролетіла у східному напрямку над с. Шипинці.

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). У січні 2016 р. молодого птаха спостерігали на р. Дністер біля м. Ямпіль. 26.01 він сидів на кризі (поруч трималися дві сірі ворони (*Corvus cornix*)), а пізніше злетів і спробував полювати на самку крижня, проте безрезультатно. Через кілька годин птах сидів на краю крижини нижче за течією та їв якусь

Фото 2. Самка галагаза. Ставок біля с. Шипинці Чернівецької обл., 9.03.2016 р.

Photo 2. A female Shelduck in Chernivtsi region.

здобич (поруч трималася сіра ворона). 27.01 орлан пролетів над річкою у цьому ж місці.

Підсоколик малий (*Falco columbarius*). 17.12.2009 р. птах полював на польових горобців (*Passer montanus*) у с. Шипинці.

Кібчик (*F. vespertinus*). 18.04.2007 р. самця бачили в с. Пороги. 11.07.2011 р. самця спостерігали в с. Біла (Кіцманський район Чернівецької області). 20.05.2016 р. самець пролетів над полем у с. Шипинці.

Орябок (*Tetrastes bonasia*). 10.04.2004 р. самця злякали на полонині Перенизь (природний заповідник «Горгани», околиці с. Бистриця Надвірнянського району Івано-Франківської області). 8.05.2005 р. птаха бачили на траверсі в підніжжі г. Хом'як (Карпатський НПП, околиці с. Татарів, Яремчанська міська рада, Івано-Франківська область). 5.04.2016 р. двох орябків спостерігали в різних місцях біля дороги у хвойному лісі західніше с. Нижній Яловець Путильського району Чернівецької області.

Журавель сірий (*Grus grus*). 5.10.2014 р. зграя із 28 птахів пролетіла в південно-західному напрямку в долині р. Прут в околицях с. Шипинці.

Слуква (*Scolopax rusticola*). 5.04.2010 р. птаха спостерігали біля меліоративного каналу в с. Шипинці. 19.03.2011 р. тут же бачили двох слукв. 8.11.2010 р. птаха знайшли на Соборній площі в центрі м. Чернівці (ймовірно, вдарився об перешкоду). Його нагодували дощовими червами і того ж дня випустили за межами міста.

Голуб-синяк (*Columba oenas*). Зграю птахів (приблизно 20 ос.) спостерігали 18.03.2016 р. на узліссі букового лісу в околицях с. Кам'яна Сторожинецького району Чернівецької області.

Сова біла (*Nyctea scandiaca*). 5.01.2010 р. опівдні самець літав над полем біля с. Шипинці.

Сова довгохвоста (*Strix uralensis*). Всі наведені нижче спостереження стосуються Чернівецької області. 22.02.2016 р. птаха виявили в буковому лісі на західній окраїні м. Чернівці (ландшафтний заказник «Цецино»). 18.03.2016 р. пара сов трималася на ділянці широколистяного (грабово-дубового) лісу в околицях с. Кам'яна (фото 3). Птахи сиділи на сусідніх деревах, підпустили спостережника на відстань у кілька метрів і протягом 30 хв. практично не реагували на його присутність. 25.07.2016 р.

Фото 3. Сова довгохвоста. Грабово-дубовий ліс поблизу с. Кам'яна Чернівецької обл., 18.03.2016 р.
Photo 3. A Ural Owl in Chernivtsi region.

сову бачили в дубово-грабовому лісі південніше с. Добринівці Заставнівського району.

Дятел зелений (*Picus viridis*). 28.02.1998 р. самця спостерігали в лісосмузі біля р. Дністер в околицях м. Ямпіль. 11.07.2011 р. поблизу с. Ревне Кіцманського району Чернівецької області на дорозі виявили збиту автомобілем молоду самку. 10.09.2011 р. самка упродовж 30 хв. перелігала з дерева на дерево в пошуках поживи на окраїні с. Шипинці, ще по одній самці спостерігали в цьому ж населеному пункті 9.06.2012 р. і 25.11.2016 р.

Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*). Частина даних про знахідки виду опублікована нами раніше (Скільський та ін., 2012, 2014б, 2015). Нижче наводимо нові, не оприлюднені відомості. По одному птаху спостерігали 15 і 22.06.2016 р. на дротах ЛЕП біля залізниці в околицях с. Хутір-Будилів, 30.12.2016 р. – біля с. Вовчківці (обидва пункти – Снятинський район Івано-Франківської області). 13.05.2012 р. сірого сорокопуда бачили на луках біля с. Бортяничі Яворівського району Львівської області. Найчастіше цей вид нам траплявся в Чернівецькій області. Так, 22.06.2016 р. птаха спостерігали на дротах ЛЕП біля залізничної колії в м. Чернівці. 23.05.2008 р. сорокопуд сидів на дротах ЛЕП в околицях с. Каплівка Хотинського району. 28.01.2016 р. 1 ос. бачили біля с. Путрине Кель-

Фото 4. Гніздо сірого сорокопуда. Лісосмуга в околицях с. Дубівці Чернівецької обл., 30.05.2010 р.
Photo 4. A nest of the Great Grey Shrike in Chernivtsi region.

менецького району. Також сірого сорокопуда виявляли в кількох пунктах Кіцманського району: с. Чорторія (18.01.2016 р. – 1 ос.), с. Шипинці (11.05.2008 р. – 1 ос., 26.10.2008 р. – 1 ос., 9.12.2008 р. – 1 ос., 25.07.2012 р. – 1 ос., 27.09.2014 р. – із криком пролетіли 2 ос., 2.01.2015 р. – 1 ос., 14.10.2015 р. – 1 ос., 20.12.2015 р. – 1 ос.). Також варто згадати про два випадки гніздування виду в межах цього адміністративного району. У 2009–2010 рр. зареєстрована гніздова пара поблизу с. Дубівці. Зокрема, у 2009 р. в одному місці (біля придорожньої лісосмуги) неодноразово спостерігали птахів з 8.06 по 16.08 (обстеження проводили один раз на тиждень). Причому, із 29.06 на дротах ЛЕП та серед чагарників у найближчих околицях бачили як дорослих, так і молодих (не менше трьох) птахів (Скільський та ін., 2015). Утім, виявити гніздо того року не вдалося. У 2010 р. сорокопудів бачили в цьому ж місці, починаючи із 10.05 (територіальна пара). 16.05 в лісосмузі було виявлено гніздо, куди дорослий птах приніс здобич (гризуна). Гніздо знаходилося в основі розвилки бокових пристовбурових гілок (фото 4) ясена звичайного (*Fraxinus excelsior*) на висоті приблизно 9 м (висота дерева близько 12 м, воно розташоване в лісосмузі біля траси, за 5 м від краю). Згодом птахів у гнізді та біля нього бачили 30.05, 7 і 20.06. А 27.06 і 4.07 по два сірих сорокопуди (1 молодий, 1 дорослий) спостерігали на прилеглій території на луках біля дороги. Проте з 18.07 птахів тут більше не виявляли. У 2016 р. потенційне гніздування зареєстроване на окраїні с. Шипинці (2 км на північний захід від гнізда, виявленого у 2010 р. поблизу Дубівців). Так, 20.05 сорокопуда зі здобиччю бачили біля заростей чагарників уздовж залізничної колії (за ним із криком летіло 5 сільських ластівок (*Hirundo rustica*)). Тут же спостерігали по одному птаху 21.05 і 8.06. 10.06 на дротах ЛЕП біля чагарників бачили двох дорослих птахів (один приніс здобич і шмигнув з нею в кущі, інший чатував поруч). 28.06 тут же сірого сорокопуда ганяли 4 сільські ластівки. Після цього сорокопудів у цьому місці більше не спостерігали, а гніздо, попри спеціальні пошуки, виявити не вдалося. Не виключено, що воно було знищене під час грози з сильним вітром і дощем у ніч з 18 на 19.06.

Також нам удалося зібрати нові відомості, що доповнюють наявні матеріали (Матвійчук та ін., 2015) про поширення сірого сорокопуда у Вінницькій області. У Мурованокуриловецькому районі птахів бачили в околицях с. Виноградне (13.11.2011 р. – 1 ос. на дротах ЛЕП) та в с. Наддністрянське (30.07.2008 р. і 28.01.2016 р. – по одному сорокопуду на дротах ЛЕП). У Могилів-Подільському районі вид виявляли в околицях с. Яруга (28.01.2016 р. і 27.09.2016 р. по одному птаху на деревах біля автодороги). Також уперше виявлено цих птахів у Ямпільському районі – 13.11.2011 р. 1 ос. бачили на дротах ЛЕП біля шосе між селами Дорошівка і Михайлівка. 10.11.2016 р. сірого сорокопуда спостерігали на луках на північно-західній окраїні м. Ямпіль.

Подяки

Автор щиро вдячний І.В. Скільському, В.М. Грищенку та І.В. Шидловському за допомогу у визначенні окремих видів і цінні консультації.

ЛІТЕРАТУРА

- Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Ремінний В.Ю. (2015): Кадастр наземних тетрапод Вінницької області. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛДТ». 1-436.
- Скільський І.В., Годованець Б.Й., Бучко В.В., Смірнов Н.А., Атаманюк М.С., Мелешук Л.І. (2014а): Знахідки птахів із Червоної книги України в Чернівецькій області та на прилеглих територіях. Повідомлення 1. - Авіфауна України. 5: 1-5.
- Скільський І.В., Годованець Б.И., Клитин А.Н., Бундзяк П.В., Васин А.М., Глибка И.В., Федорча Д.С., Горбань И.М., Гринчишин Т.Ю., Бучко В.В., Грищенко В.Н. (1992): Каталог орнитологических наблюдений с территории Черновицкой области. Сообщение 1. Минск. 1-12. (Деп. в ОНП НПЭЦ «Верас-Эко» и ИЗ АН Беларуси 10.11.1992. № 160).
- Скільський І.В., Смірнов Н.А., Зеленчук Я.І., Атаманюк М.С., Юзик А.В., Мелешук Л.І. (2015): Знахідки птахів із Червоної книги України в Чернівецькій області та на прилеглих територіях. Повідомлення 2. - Авіфауна України. 6: 51-56.
- Скільський І.В., Смірнов Н.А., Мелешук Л.І. (2012): Раритетні хребетні тварини. - Хотинська височина. Чернівці: ДрукАрт. 252-288.
- Скільський І.В., Смірнов Н.А., Мелешук Л.І. (2014б): Нові знахідки тварин з Червоної книги України на Буковині. - Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень. Мат-ли Першої міжнар. наук.-практ. конф. (10–12 квітня 2014 р., м. Хотин). Чернівці: ДрукАрт. 252-255.
- Скільський І.В., Смірнов Н.А., Хлус Л.М., Мелешук Л.І. (2008): Фауністичні знахідки у Прут-Дністровському межиріччі України та на прилеглих територіях. - Знахідки тварин Червоної книги України. К. 356-358.
- Скільський І.В., Хлус Л.М., Череватов В.Ф., Смірнов Н.А., Чередарик М.І., Худий О.І., Мелешук Л.І. (2007): Червона книга Буковини. Тваринний світ. Чернівці: ДрукАрт. 2 (1): 1-260.
- Смірнов Н.А. (2011): Нові знахідки рідкісних тварин на території національного природного парку «Вижницький». - Заповідна Хотинщина. Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. розвитку запов. справи й екомер. на Хотинщині та 150-річчю заснув. Хотинського парку (м. Хотин, 23 грудня 2011 р.). Чернівці: ДрукАрт. 117-120.
- Смірнов Н.А., Маланюк Т.Б., Смірнов Д.А., Суслик М.М., Беженар Р.В., Карашівський В.Б. (2008): Нові знахідки раритетних тварин на території України. - Еколого-фауністичні особливості водних та наземних екосистем. Мат-ли наук. конф. (12–13 лютого 2008 року, м. Львів), присвяч. 100-річчю від дня народж. проф. Всеволода Ілліча Здуна. Львів. 150-154.
- Смірнов Н.А., Смірнов Д.А. (2008): Зустрічі деяких пролітних та зимуючих водоплавних і навколоводних птахів на середньому Дністрі в 1997–2007 рр. - Авіфауна України. 4: 58-59.